

**OPERABALET
MARIBOR**

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE
SLOVENE NATIONAL THEATRE

 CARPE ARTEM
KOMORNI CIKEL

SEZONA: 2022/2023

ZGODBE O VOJAKIH

1. KONCERT CIKLA CARPE ARTEM

nastopajo

Živa Selan, *recitatorka*
Slaven Kulenović, *dirigent*
Kana Matsui, *violina*
Lovro Turin, *klarinet*
Mihael Mitev, *fagot*
Uroš Lečnik, *kontrabas*
Jure Gradišnik, *trubenta*
Aleš Levačič, *pozavna*
Krištof Hrastnik, *tolkala*

29. september 2022 ob 20.00
Kazinska dvorana

V sodelovanju s *Slovenskim muzikološkim društvom* prirejamo okroglo mizo z naslovom
“Komorno omizje: komorna glasba v slovenskem kulturnem prostoru”.

Koncertni cikel Carpe artem prireja Društvo za komorno
glasbo Amadeus v koprodukciji s SNG Maribor.

program

Tomaž Svete: Vojakovi pripetljaji, prolog

Igor Stravinski: Zgodba o vojaku, glasbeno-scensko delo za recitatorko in sedem glasbenikov

1. del:

Uvod (Vojaška koračnica)

Glasba k drugi sceni (Pastorala)

Glasba k tretji sceni

2. del:

Uvod (Vojaška koračnica)

Kraljeva koračnica

Mali koncert

Trije plesi: Tango, Velček, Ragtime

Ples hudiča

Mali koral

Hudičevi stihi

Véliki koral

Hudičeva zmagovita koračnica

Tomaž Svete: Vojakovo prekletstvo, epilog

BIOGRAFIJE GOSTUJOČIH GLASBENIKOV

Igralka **Živa Selan** se je po zaključeni poljanski gimnaziji leta 2014 vpisala na študij dramske igre pod mentorstvom Borisa Ostana in Vita Tauferja na ljubljanski AGRFT. V času šolanja je sodelovala z Mestnim gledališčem ljubljanskim, Slovenskim narodnim gledališčem Maribor in Slovenskim ljudskim gledališčem Celje, igrala v celovečernih filmih in serijah. Diplomirala je leta 2019 in v istem letu postala članica ansambla SLG Celje. V sezonah 2018/2019 in 2019/2020 je prejela Večerovi nagradi za igralske dosežke, leta 2018 pa vesno za najboljšo stransko vlogo na Festivalu slovenskega filma za vlogo Suzi v filmu Ne bom več luzerka v režiji Urše Menart. Naslednje leto je bila na tem festivalu članica žirije. Od začetka leta 2020 je igralka na svobodi.

Kana Matsui je študirala violino pri profesorjih Azusa Tachita in Shizuko Ishii na Visoki šoli za glasbo v Tohu na Japonskem ter pri Pierru Amoyalu na Conservatoire HEM v Lausanni v Švici, kjer je z odliko diplomirala leta 2007. Podiplomsko se je izobraževala na dunajskem konservatoriju, kjer je študirala pri Wernerju Hinku in Antonu Sorokowu. V letih 2009 in 2010 je delovala kot četrta koncertna mojstrica Dunajskih simfonikov, od leta 2011 je koncertna mojstrica Simfoničnega orkestra RTV Slovenija ter od leta 2012 članica Camerate Salzburg. Bila je tudi solistka in predavateljica na mojstrskih tečajih in delavnicah v okviru socialnega projekta glasbe za otroke v Kolumbiji, sodelovala je tudi kot gostujoča koncertna mojstrica Nacionalnega simfoničnega orkestra Kolumbije.

Eden najuspešnejših slovenskih dirigentov mlajše generacije **Slaven Kulenović** je umetnik s pretanjenim čutom za različne glasbene stile. Je dirigent in umetniški vodja Simfoničnega orkestra Domžale – Kamnik, vodi tudi simfonični orkester Konservatorija za glasbo in balet Ljubljana. Med vrhunci na njegovi poti gre omeniti zelo odmevna gostovanja s Simfoničnim orkestrom KGBL ter nastop na festivalu IMAGO Sloveniae (Slovanska rapsodija) 2019, kjer je dirigiral Simfoničnem orkestru SNG Maribor ter združenim zborom hrvaške in srbske radiotelevizije. Z Radiotelevizijo Slovenija je sodeloval pri snemanju koncerta ob 70-letnici skladatelja Lojzeta Lebiča in na snemanju božičnega oziroma slavnostnega koncerta KGBL. Na Akademiji za glasbo v Ljubljani je najprej študiral klavir v razredu Dubravke Tomšič Srebotnjak (leta 2007 je z odliko diplomiral), nato pa dirigiranje v razredu Milivoja Šurbka; študij je zaključil leta 2009. Za interpretacijo Mozartovega Koncerta za klavir in orkester v c-molu je prejel Prešernovo nagrado Akademije za glasbo. S solističnimi recitali in kot komorni glasbenik je nastopil v številnih državah. Dirigentsko se je izpopolnjeval na mnogih mojstrskih tečajih. Dirigiral je med drugim Orkestru Slovenske filharmonije, Simfoničnemu orkestru RTV Slovenije, Sarajevski filharmoniji, Orkestru SNG Opera in balet Ljubljana, Orkestru SNG Maribor, Simfoničnemu orkestru romunskega radia, Simfoničnem orkestru Akademije za glasbo, Zboru hrvaške radiotelevizije, Zboru srbske radiotelevizije itn. Kulenović je profesor klavirja in komorne glasbe na KGBL, iskan je tudi kot umetniški sodelavec in korepetitor (deloval je v SNG Ljubljana in SNG Maribor).

Biografije ostalih glasbenikov najdete na spletni strani www.carpeartem.eu.

Igor Stravinski (1882–1971) je otroštvo in mladost preživel v Sankt Peterburgu, kjer je na prelomu stoletja še okusil živahno in bogato kulturno življenje carske Rusije. Čeprav sta mu starša – glasbenika in intelektualca – privzgojila ljubezen do glasbe in mu tudi nudila prvo glasbeno izobrazbo, sta ga kasneje, kljub očitnemu glasbenemu talentu, raje usmerila v študij prava. Študij je dokončal, a je zraven ves čas skladal in obiskoval zasebne ure kompozicije pri Nikolaju Rimskem-Korsakovu. Profesionalno, pa tudi zasebno življenje Stravinskega je bistveno zaznamovalo srečanje s Sergejem Djagilovim leta 1909. V tistem času je Djagilev deloval v Parizu, kjer se je uveljavil predvsem kot promotor ruske umetnosti in kulture, istega leta pa je ustanovil legendarno baletno skupino *Ballets Russes*. Rezultat večletnega sodelovanja med Stravinskim in Djagilevim je trilogija ti. ruskih baletov, ki je skladatelju prinesla mednarodno slavo. Balete *Ognjena ptica*, *Petruška* in *Posvetitev pomladi* povezuje ruska tematika, hkrati pa nam prinašajo vpogled v proces postopnega rušenja tradicionalne hierarhije glasbenih parametrov. Namesto melodije in harmonije, ki sta pomenili osnovo glasbenega razvoja v obdobju klasicizma in (pozne) romantike, je Stravinski v ospredje vse bolj postavljajl ritmični element. Če je *Ognjena ptica* v tem smislu še razmeroma tradicionalna, pa v *Posvetitvi pomladi* ritem prevzame povsem dominantno vlogo – takšna glasba postane »prvinska« in izrazito »telesna«.

Prva svetovna vojna, ki se je v Rusiji nadaljevala v obdobje revolucij, je Stravinskega prisilila v emigracijo. Z družino se je sprva naselil v Švici. To je bil zanj čas številnih novih prijateljstev in umetniških sodelovanj, a tudi čas finančne stiske, ki je bila posledica (po)vojnih razmer v svetu in spremenjenega družbenega sistema v domovini. Komponiranje novih del je postalo njegov osnovni vir preživetja. Ker poveljne razmere niso dopuščale velikih koncertnih dogodkov in predstav, si je Stravinski skupaj s švicarskim pisateljem Charlesom-Ferdinandom Ramuzom po vzoru uličnih gledaliških predstav zamislil delo z minimalnimi izvajalskimi in produkcijskimi zahtevami. Tako je nastala *Zgodba o vojaku* – glasbeno-scensko delo za spremenljivo zasedbo igralcev in plesalcev ter sedem glasbenikov. Značilno za Stravinskega je zgodba tudi tokrat povzeta iz ruske zakladnice ljudskih pripovedk. Vojak, ki se vrača iz vojne, sklene kupčijo s hudičem: njegova violina (prisposoda duše) v zameno za materialno bogastvo. In čeprav na neki točki zgodbe kaže, da bo hudiča pretental, na koncu (p)ostane žrtev lastnega pohlepa. Univerzalni faustovski zgodbi je Ramuz v postopku predelave odvzel tipične ruske folkloristične elemente ter jo postavil v sodobni čas in prostor.

Tudi *Zgodba o vojaku* v ospredje postavlja ritem, pri čemer Stravinski v celoti izkorišča njegov ekspresivni potencial. Uporaba asimetričnih metrumov in njihovo nenehno spreminjane ter kompleksno ritmično sinkopiranje predstavljajo velik izziv izvajalcem (čeprav se delo pogosto izvaja z dirigentom, se bo današnja zasedba glasbenikov s partituro spopadla sama!), pri poslušalcih pa skladatelj prek nenavadnega občutenja časa vzbuja občutek grotesknosti. Dodatno povednost Stravinski glasbi dodaja s številnimi referencami, tako zgodovinskimi kot sodobnimi. Inštrumentacija in glasbene teksture izdajajo vpliv tradicionalne judovske *klezmer* glasbe, zaslišimo lahko popularne plesne ritme (*tango, valček, ragtime, pasodoble*), v koralnih delih pa poklon Martinu Lutru in Johannu S. Bachu. Glasbena genialnost Stravinskega se skriva v dejstvu, da pri vključevanju tovrstnih kulturnih referenc nikoli ne gre za preprosto posnemanje ali citiranje, pač pa se materialu vselej približa z ironijo ter ga podvrže postopkom montaže ali dekonstrukcije. Skladateljska inovativnost Stravinskega se je v *Zgodbi o vojaku* združila z vizionarstvom Ramuza, ki je uvidel potencial glasbenega gledališča, osvobojenega tradicionalne dramaturgije. Delo je zasnoval kot kombinacijo glasbe, plesa, pantomime, pripovedi in dialoga, ki pa se ne prepletajo, pač pa se *izmenjujejo* in se medsebojno komentirajo.

Možnost naročila nove skladbe so snovalci nocojšnjega programa izkoristili za oblikovanje specifične dramaturške zasnove celotnega koncerta – novo delo so si namreč zamislili kot poklon in komentar, ki naj uokvirja *Zgodbo o vojaku*, zahtevno nalogo pa zaupali skladatelju **Tomažu Svetetu**. Svete (1956) je kompozicijo in dirigiranje sprva študiral na *Akademiji za glasbo* v Ljubljani, hkrati pa je na tamkajšnji *Filozofski fakulteti* prek študija muzikologije pridobival humanistično širino, ki tudi danes temeljno zaznamuje in usmerja njegovo umetniško dejavnost. Študij je nadaljeval na dunajski *Visoki šoli* (danes *Univerzi*) *za glasbo in upodabljajočo umetnost*, kjer se je dodatno izpopolnjeval tudi iz operne korepeticije in elektroakustike. Že v času študija se je uspešno vpel v avstrijski kulturni prostor; danes ustvarja in deluje razpet med Dunajem in Mariborom, kjer predava kompozicijo na tamkajšnji *Pedagoški fakulteti*.

Skladateljski opus Tomaža Sveteta je zvrstno bogat; njegova dela so bila izvedena praktično po vsem svetu, tudi na številnih uglednih festivalih sodobne glasbe (Zagreb, Darmstadt). V Slovenskem prostoru izstopa predvsem njegov bogat glasbeno-scenski opus, ki danes obsega kar enajst raznolikih oper, med drugim tele-

vizijsko opero (*Kralj Malhus*), radiofonsko opero (*Ugrabitev z Laudaškega jezera*), opero grozljivko (*Pesnik in upornik*), filozofsko opero (*Kriton*) in pravljичno otroško opero (*Granatno jabolko*). V zadnjem času Svete veliko ustvarja v sodelovanju s Slovenskim komornim glasbenim gledališčem, za katerega so nastale opere *Junak našega časa*, *Ada* in *Hiša usmiljenja*. Številnim nagradam na mednarodnem področju, med katerimi velja izpostaviti nagrado *Johann Joseph Fux* za operno kompozicijo (Gradec, 2000; za opero *Kriton*), so naposled sledila tudi domača priznanja. Leta 2016 je za zaokrožen glasbeno-scenski opus prejel *Kozinovo nagrado* (stanovska nagrada *Društva slovenskih skladateljev*, ki velja za najvišje strokovno priznanje s področja kompozicije), leta 2019 pa za *Koncert za dve violini in orkester* ter operi *Ada* in *Antigona* še nagrado *Prešernovega sklada*. Prav slednjo skladatelj razume kot simbol svoje dokončne sprejetosti v slovenskem kulturnem okolju.

Glasba Tomaža Sveteta vselej nastaja v zavedanju lastne zgodovine in se do nje tudi dejavno opredeljuje. V *Koncertu za dve violini in godala* se je tako prek navezav na *Prvi violinski koncert* Dmitrija Šostakoviča soočal z vprašanjem tradicionalnih form kot sta sonatna oblika in variacije. Tokrat vstopa v glasbeni dialog z Igorjem Stravinskim in se pri tem ukvarja predvsem z njegovo tehniko glasbenega citiranja. V prologu *Vojakovi pripetljaji* glasbene fragmente iz *Zgodbe o vojaku* postavlja v »zvočno okolje, spričo katerega omenjeni citati ne bi delovali kot tujki«, hkrati pa se ob vsakem pojavu takšnega citata skuša »od njega samega in njegovih glasbenih značilnosti tudi čim bolj oddaljiti«. Ambivalenca med približevanjem in oddaljevanjem ustvarja občutek *ironičnosti*, značilen tudi za glasbo Stravinskega. Epilog *Vojakovo prekletstvo* se stilno oddalji od ironičnega neoklasicizma Stravinskega in preide v Svetetov značilni ekspresionistični slog. Enotnost prologa in epiloga, ki ju je moč izvajati tudi kot samostojno delo, torej neodvisno od *Zgodbe o vojaku*, pa skladatelj dosega s tematsko-motivičnimi navezavami.

V zgodovini glasbe *Zgodba o vojaku* Igorja Stravinskega prinaša pomembno novost tudi na področje inštrumentacije. Če je komorna glasba klasicizma in romantike temeljila na tradicionalnih sestavih (godalni trio, godalni kvartet, pihalni kvintet itd.), ki so težili predvsem k enotnosti zvoka, je Stravinski z *Zgodbo o vojaku* postavil povsem nov standard komorne zvočnosti. Med pihali, trobili in godali je izbral po dva inštrumenta – enega z visokim in drugega z nizkim registrom – ter sestavu dodal še tolkala. Posamezni glasovi se ne mešajo, kar daje občutek »razbitja« do tedaj enotne-

ga komornega zvoka. Svete v prologu sledi specifični zvočnosti Stravinskega, v epilogu pa se želi z dano inštrumentacijo čim bolj približati idealu orkestralnega zvoka.

Vstopi v skladateljske dialoge in kompozicijsko-tehnična vprašanja, ki se ob tem porajajo, Tomažu Svetetu predstavljajo »kompozicijski in estetski izziv« ter hkrati priložnost za »prevpraševanje lastne umetniške potence«. Vendar pa skladatelj ne dopusti, da bi se tovrstna vprašanja privzdignila v *raison d'être* njegove umetnosti. Ta je v prvi vrsti zavezana humanizmu ter aktualnim vprašanjem o družbi in posamezniku znotraj nje. Filozofski in sociološki razmislek sta v Svetetovi kompozicijski praksi povsem enakovredna glasbenemu iz česar morda izhaja tudi dejstvo, da se pisanja opernih libretov pogosto loteva kar sam. Gre za redko prakso, ki pa je Svetetu blizu, saj se mu tako že med pisanjem besedila »v grobih obrisih izoblikuje glasbena skica in osnove dramaturgije«. Rezultat vzporednega ustvarjanja je posebna »skladnost celote«. Čeprav tokrat ustvarja na podlagi tujih besedil – za prolog je izbral cikel Petre Koršič *Ukrajina na-o-krog*, za epilog pa odlomek iz *Ekstaze smrti* Srečka Kosovela – pa Svete ohranja inherenten preplet besede in glasbe: glasbena govorica se »neposredno navdihuje« iz besedila, njegova struktura pa bistveno določa členitev in zasnovo glasbe. V tem se bistveno razlikuje od Stravinskega, pri katerem glasba obstaja povsem neodvisno od teksta in je lahko izvedena tudi samostojno.

Igor Stravinski *Zgodbo o vojaku* zaključí s postopnim izstopanjem posameznih inštrumentov. Zaključek pripade izginjajočim solističnim tolkalom, ki simbolizirajo dokončno prevlado zla. Nasprotno pa Tomaž Svete svoj epilog zaključí prav z umikom tolkal ter z optimistično vero v posmrtno odrešitev: »Proti koncu skladbe se zdijo besede odveč, pojavi se preprosta diatonična melodija, ki naj bi v slogu Beethovnovе *Devete* prehajala iz glasu v glas in naznanjala odrešitev. Zaman – nenehno jo v njenem toku motijo ostri akcenti ansambla, podkrepljeni z udarci tolkal. Punktiran ritem začetka melodije razodeva nemoč izpolniti pričakovanja... Tolkala obmolknejo, lirična kantilena v violini naznanja prehod v zaključni del, v katerem se diatonična melodija ponovno pojavi, tokrat brez punktiranega ritma, in prehaja iz glasu v glas v obliki kanona v kvintah. Zaporedje eterično navdihnjenih akordov nas popelje v onostranstvo, v tisti boljši svet.«

Petra Košič: **Ukrajina na-o-krog**

I.

vdih

v

nevidnem

izdih

se

vidi

kot

orošeno

steklo

avtobusnega

okna

za njim

deček

II.

fantek

iz sirotišnice

stoji

med tiri

železniška

postaja

postaja

vojna

sirota

med tem

ko se

z nasmehom

predstavlja

nam

na drugi

strani

ekrana

moledujem

da bi pomagala

potešila

sebe

III.

Lilin
oče
Rus
Lilina
mama
Ukrajinka
Lilin
očim
prebolan
za vojsko
premlad za
na Madžarsko

absurd
teče
nov
krog
pot
na
Slovaško

čakava
kam
jima
greva
naproti

IV.

skoraj
sredi
neba
med oblaki
helikopterji
že dve leti
zdaj zvok
letal
mimo
Brd
iz Aviana
srh

V.

Zlatko
je edini
otrok

pri nas

pri vas

s puškami
bi rad
bil
vojak
ubranil
maternjavo

VI.

z neba
na
zemljo
v
nebo

je pot
strmoglavo
bežijo
letijo
želje

premirje

VII.

ni ga
in ga ni

ne dežja
da odreši
sušo
ne vetra
da razpiha
pritlehnost zla
niti da zapiha
v jadra

ni

VIII.

vse bolj
posaja
vsakdan
prepoln
kopičenja
vse bolj
vsakdanje

petletni otrok
s plastično vrečko
opotekavo
stopa
sam
čez mejo
prizor
se vrtil
vse
na
o
krog
vse
dni
ves
čas

ko čakamo

IX.

usode niso
zamenljive
usoda
je
kruta
zareže
nepravično

nujno
je
zamenjati
mero

več zrušenega
več mrtvih
več prebeglih
reka narašča
reka žensk in otrok
narašča

manj minut resničnosti
več propagande
manj sočutja
več denarja in moči

mero zamenjati
je
nujno

X.

od političnega
postajamo
polži

eni počasni
drugi povlečeni v hišico

vsi najraje tiho
previdnost je mati
nepripravljena
na novo življenje

XI.

ново življenje
trka na razbito okno
ново življenje
živi
ne ve
kaj je dihanje
kaj je svoboda
ново življenje
zajoka
ker bi objem

XII.

na milijone objemov
obvisi v zraku
obvisi v strahu
na milijone neobjemov
rojeva
bližino nemira
rojeva
razdaljo
med
očetom
in
sinom

Srečko Kosovel: **Ekstaza smrti**

(odlomek)

Vse je ekstaza, ekstaza smrti!
Zlati stolpovi zapadne Evrope,
kupole bele — (vse je ekstaza!) —
vse tone v žgočem, rdečem morju;
sonce zahaja in v njem se opaja
tisočkrat mrtvi evropski človek.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Lepa, o lepa bo smrt Evrope;
kakor razkošna kraljica v zlatu
legla bo v krsto temnih stoletij,
tiho bo umrla, kot bi zaprla
stara kraljica zlate oči.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Ah, iz oblaka večernega (zadnjega
sla, ki oznanja Evropi še luč!)
lije kri v moje trudno srce,
joj, in vode ni več v Evropi
in mi ljudje, pijemo kri,
kri iz večernih sladkih oblakov.
— Vse je ekstaza, ekstaza smrti. —

Komaj rojén, že goriš v ognju večera,
vsa morja so rdeča, vsa morja
polna krvi, vsa jezera, in vode ni;
vode ni, da bi pral svojo krivdo,
da bi opral svoje srce ta človek [...]

Cikel Carpe artem so omogočili:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

MESTNA OBČINA
MARIBOR

Vsi davčni zavezanci imate možnost odločanja o svoji dohodnini. Do 1 % lahko namenite eni izmed organizacij s seznama upravičencev do donacije dohodnine med katere spada tudi Društvo za komorno glasbo Amadeus.

Več na naši spletni strani:

www.carpeartem.eu

Napovedujemo

Neukrotljivi um

Četrtek, 20. oktober 2022, ob 19:30

Kazinska dvorana SNG Maribor

Ivan Danko, oboa, Veronika Vilar Breclj, violina

Miladin Batalović, violina, Levente Gidró, viola, Gorazd Strlič, violončelo

Bernhard Crusell: Divertimento za godala in oboo

Hugo Kauder: Godalni kvartet št. 1

Ivan Danko: Skepsis za oboo in godalni kvartet

Wolfgang Amadeus Mozart: Kvartet za oboo, violino, violo in violončelo v F-duru, K. 370